

Kríza na Kórejskom polostrove

Lucia Husenicová, PhD.

V súčasnosti prebiehajúca kríza na Kórejskom polostrove vzbudzuje záujem médií, ale i politikov a ľudí na celom svete. Vyjadrenia o preventívnom jadrovom útoku na Spojené štáty, či vypovedanie dohovorov a zmlúv súčasným severokórejským vedením, dávajú mnohým argumenty podporujúce tvrdenia o nepredvídateľnosti KLDR ako aktéra medzinárodných vzťahov a o šialenosti mladého vodcu. Cieľom tejto analýzy je ukázať, že Severná Kórea vo svojom správaní sleduje určitý zaužívaný model, pričom záverom provokatívneho správania je dosiahnuť isté ústupky, resp. získať výhodnejšiu pozíciu pre nasledujúce obdobie rokov.

Prebiehajúca kríza ukázala, že KLDR je vnímaná rôzne jednotlivými regionálnymi hráčmi i ostatnými aktérmi medzinárodných vzťahov, ale zároveň aj to, že toto vnímanie sa výrazne za posledných 20 rokov nezmenilo. Pre USA zostáva KLDR darebáckym štátom s nevyspytateľným režimom, napriek tomu v americkej zahraničnej politike neexistuje konzistencia vo vzťahu k Severnej Kórei a USA skôr reaguje na jej konanie. Pre Čínu je dôležitá stabilita v regióne, ktorá je predpokladom udržania jej ekonomického rastu. Zároveň má Severná Kórea význam pre jej bezpečnostnú politiku, keďže predstavuje nárazníkovú zónu medzi jej hranicou a americkou armádou prítomnou v Južnej Kórei. Pre Južnú Kóreu predstavuje nielen bezpečnostnú, ale perspektívne aj finančnú hrozbu, pretože v prípade zjednotenia by to bola práve vláda v Soule, ktorá by niesla finančné náklady celého

procesu. Pre medzinárodné spoločenstvo predstavuje KLDR výzvu pre neproliferačný režim, ale zároveň aj ukážku nedokonalosti sankčného režimu.

Severokórejská bezpečnostná realita

Od skončenia studenej vojny predstavuje KLDR jeden zo zdrojov napätia, nielen v regionálnych vzťahoch, ale cez svoj jadrový program aj pre globálny neproliferačný režim. Od prvej jadrovej krízy v rokoch 1993/1994 Severná Kórea pravidelne vyhrocuje napätie na polostrove, či už cez svoje vyhlásenia týkajúce sa vypovedania podpísaných dokumentov či rozpútania vojenského konfliktu, alebo cez raketové a jadrové testy. Napriek viacerým, či už bilaterálnym, alebo multilaterálnym procesom, ktoré prebiehali od 90. rokov, je severokórejský režim dnes rovnako rezistentný k zmenám a reformám, či plnému akceptovaniu a realizácii záväzkov, ako kedykoľvek od svojho vzniku. Dôvodov na to je niekoľko. Tým prvým a najvýznamnejším je charakter existujúceho politického systému a jeho črty. Na rozdiel od režimov podobného typu v strednej a východnej Európe, ZSSR, alebo aj v Číne, Severná Kórea nikdy neprešla procesom žiadnych reforiem. Na rozdiel od východného bloku nedošlo k podobnému vývoju, aký priniesla destalinizácia, teda k odmietaniu kultu osobnosti. Práve naopak, v KLDR bol kult osobnosti posilnený a rozšírený na celú rodinu Kimovcov, čím dal základ fenoménu „dynastického“ nástupníctva. Severná Kórea

POLICY PAPER

nepodľahla ani ekonomickým reformám, ktoré od konca 70. rokov viedli k otvoreniu Číny a dali základ jej rýchlemu ekonomickému rastu a súčasnej pozícii. Rozpad východného bloku a následne aj ZSSR znamenali pre KĽDR do istej miery stratu legitimacy, ktorú režimu dávalo bipolárne usporiadanie sveta. Zároveň skutočnosť, že najväčší nepriateľ, teda USA, vyšli zo studenej vojny s posilnenou pozíciou a stali sa dominantným aktérom v globálnom meradle, determinovala formovanie severokórejskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Jadrový a raketový program sa stali alternatívou, ktorá mala KĽDR poskytnúť pocit bezpečnosti, keďže základným predpokladom severokórejského vedenia bol fungujúci koncept jadrového odstrašenia.

Od 90. rokov je možné vymedziť opakujúce sa vzorce v správaní Severnej Kórei vo vzťahu k USA a južnému susedovi. Zostrená rétorika, akcentovanie faktoru ohrozenia severokórejskej bezpečnosti, ktorú predstavujú každoročné vojenské cvičenia americkej a juhokórejskej armády, občasné ozbrojené strety pozdĺž NLL¹, testy rakiet rôzneho doletu, alebo jadrové testy, bolo vždy možné vnímať ako súčasť severokórejskej vyjednávacej taktiky. V snahe posilniť svoju rokovaciu pozíciu KĽDR vždy vyhrotila situáciu a počas nasledujúcich rokov sa zaviazala k určitým ústupkom a zmenám. Avšak nikdy svoje záväzky nedodržiavala dlhšie obdobie, ako niekoľko nasledujúcich mesiacov. Ústupky zo severokórejskej strany boli samozrejme

¹ NLL (Northern Limit Line) je spornou námornou hranicou deliacou Južnú a Severnú Kóreu. Je to oblasť kde došlo k dvom otvoreným stretom v rokoch 1999 a 2002 a kde v roku 2010 KĽDR potopila juhokórejskú loď Čonan.

spojené s energetickou a potravinovou pomocou od protistrán pri rokovaniach.

Súčasnú udalosť to istej miery zapadajú do tohto modelu, je však možné identifikovať v nich niekoľko odlišností. Predovšetkým režim mladého vodcu Kim Čong-una nepredniesol žiadne požiadavky, ak nepočítame vyjadrenie Denisa Rodmana po návšteve v Pchjongjangu, podľa slov ktorého si vodca želá telefonát od prezidenta Obamu. Práve absencia formulovania požiadaviek podporuje rôzne dohady o možnom vojenskom riešení súčasnej krízy. To čo sa dá v tejto súvislosti predpokladať je, že Kim III² sa snaží nielen posilniť si svoju pozíciu dovnútra, ale zároveň jasne deklaruje, že rokovania o jadrovom odzbrojení neprichádzajú pre KĽDR viac do úvahy. Je zrejme, že Kim Čong-un sa snaží dosiahnuť explicitné či konkludentné uznanie Severnej Kórei ako jadrovej mocnosti. Tým by sa nielen zmenila pozícia štátu pri akýchkoľvek rokovaniach, ale do istej miery je možné v tomto správaní vidieť snahu o realizáciu dedičstva svojho otca, ktorý sa v posledných rokoch svojho života zameriaval na rozvoj jadrového programu.

Externé a interné príčiny krízy

V snahe zhodnotiť aktuálne prebiehajúce udalosti je potrebné vychádzať z ďalšej skutočnosti, ktorá formuje správanie sa KĽDR či už v domácej, alebo zahraničnej politike a tou je extrémna citlivosť na akékoľvek zmeny.

² Niektorí komentátori začínajú rozlišovať severokórejských vodcov podobne ako dynastických panovníkov, a teda Kim Ir-sen ako Kim I., Kim Čong-il ako Kim II. a Kim Čong-un ako Kim III.

POLICY PAPER

Napriek štátnej ideológii čuče, ktorej základnou kategóriou sú vojenská, bezpečnostná a ekonomická nezávislosť, KĽDR veľmi citlivo reaguje na zmeny ktoré prebiehajú nielen v jej bezprostrednom okolí, ale aj v medzinárodnom prostredí a iných regiónoch sveta. Do veľkej miery to súvisí so vzťahom, ktorý Severná Kórea má s USA. Zaradená americkou administratívou na zoznam štátov podporujúcich terorizmus³, označovaná za darebácky štát, veľmi citlivo vníma akékoľvek zmeny v americkej politike voči štátom zaradovaným do rovnakej skupiny⁴. Navyše, keď sa k tomu pridajú zmeny odohrávajúce sa v jej bezprostrednom okolí a dokonca aj na domácej scéne, pocit ohrozenia existencie režimu sa znásobuje. To je situácia, v ktorej sa KĽDR nachádza dnes. Z toho dôvodu môžeme príčiny krízy rozdeliť na externé a interné.

K externým faktorom môžeme zaradiť zmeny na postoch politických predstaviteľov vo všetkých štátoch regiónu, vrátane USA. KĽDR od 90. rokov pravidelne v čase zmeny na poste juhokórejského prezidenta reaguje zostrenou rétorikou a intenzívnejšou aktivitou v pohraničných oblastiach. Keďže 25. februára bola inaugurovaná nová juhokórejská prezidentka, je možné pripísať konanie KĽDR tomuto procesu. Navyše od jesene 2012 sa zmenilo vedenie v Číne, ktoré zatiaľ jasne nestanovilo svoje zahraničnopolitické ambície, v Japonsku je od decembra premiérom Šinzo Abe, ktorého asertívnejšie prejavy

a vyhlásenia vyvolali negatívne reakcie už počas jeho prvého funkčného obdobia v roku 2007. V USA bol znovuzvolený Barack Obama, ktorého politika strategického vyčkávania vo vzťahu k Severnej Kórei viedla k výraznému obmedzeniu bilaterálnych kontaktov a nepriniesla ani minimálny náznak splnenia cieľa denuklearizácie.

Popri týchto politických zmenách došlo od jesene k udalostiam, ktoré mohli ešte výraznejšie ovplyvniť severokórejské vnímanie vlastnej bezpečnostnej situácie. V októbri 2012 sa USA a Južná Kórea dohodli na udelení výnimky Južnej Kórei v existujúcich pravidlách Režimu technologickej kontroly rakiet (MTRC)⁵. Povolená vzdialenosť doletu juhokórejských rakiet bola predĺžená z 300 km na 700 km pri náloži 500kg. Navyše vo februári 2013 juhokórejskí vojenski predstavitelia uviedli, že Južná Kórea vyzbrojuje svoje lode a ponorky novými typmi rakiet⁶ domácej výroby, ktoré dokážu zasiahnuť ciele na území KĽDR. Zároveň na prelome februára a marca každoročne prebiehajú spoločné americko-juhokórejské cvičenia (Key Resolve a Foul Eagle) proti ktorým KĽDR pravidelne protestuje a ktoré považuje za prejav agresie svojich nepriateľov, keďže sú zamerané na zvýšenie interoperability a schopnosti oboch armád reagovať na prípadný severokórejský

³ Z tohto zoznamu bola KĽDR odstránená v lete roku 2008, v súčasnosti prebiehajú v americkej vláde diskusie o jej opätovnom zaradení.

⁴ KĽDR zintenzívnila svoj jadrový program aj ako dôsledok americkej invázie do Afganistanu a Iraku, kedy svoj prvý jadrový test uskutočnila tri a pol roka po druhej spomenutej, potom ako USA prerušili kontakty s KĽDR na vyšších úrovniach po októbri 2002.

⁵ Missile Technical Regime Control je dobrovoľne vytvorený režim, ktorého účastníci sa rozhodli prijať záväzky obmedzujúce dolet rakiet na 300 km pri náloži 500 kg.

⁶ Rakety Häsong-2 a Häsong-3 sú vyrobené v Južnej Kórei s doletom do 1000 km. Podľa slov Ministerstva obrany sa jedná o strely loď-pobrežie a ponorka-zem. Článok k dispozícii online: http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2013/02/15/2013021501154.html

POLICY PAPER

útok. Navyše tento krát USA nasadili do cvičení i strategické bombardéry B-52 a B-2 a „neviditeľné“ stíhačky F-22. Zároveň americká vláda rozhodla o rozmiestnení lodí so systémom Aegis v Japonskom/ Západnom⁷ mori a posilnila protiraketovú obranu na základni na ostrove Guam.

Tieto rozhodnutia vyostrili severokórejské reakcie a do istej miery dodali argumenty agresívnej rétorike a bezprecedentným rozhodnutiam, ktorých svedkom sme v posledných dňoch. Je však pravdepodobné, že KĽDR by svoju rétoriku stupňovala i bez týchto reakcií jej protivníkov.

Samotné severokórejské médiá ako ďalšie nepriateľské konanie uvádzajú rezolúciu 2094, ktorú 7. marca 2013 jednohlasne schválila Bezpečnostná rada OSN a ktorá sprísnila existujúci sankčný režim zameraný na obmedzenie obchodu s vojenskými materiálmi, technológiami použiteľnými pre jadrový a raketový program a na luxusné tovary určené pre politickú elitu. Napriek ostrému odsúdeniu zo strany KĽDR nebola rezolúcia o nič prísnejšia ako predchádzajúce, prijaté postupne od prvého jadrového testu v roku 2006. BR OSN má nakoniec ešte možnosť použiť článok 42 kapitoly VII Charty, umožňujúci vynútenie mieru a bezpečnosti silou, čo doteraz nikdy neurobila. Rezolúcia 2094 bola priamou reakciou na tretí jadrový test, ktorý KĽDR uskutočnila 12. februára 2013 a ktorý bol podľa severokórejských zdrojov úspešným testom miniaturizovanej nálože. Tieto informácie, rovnako ani fakt, či sa jednalo o nálož na báze obohateného uránu, alebo znovuspracovaného plutónia, dodnes neboli potvrdené. Navyše, v decembri 2012 Severná

Kórea otestovala strelu dlhého doletu Unha-3, ktorá vyniesla na obežnú dráhu satelit. Oba testy dokázali, že KĽDR pokračuje vo vývoji oboch svojich programov bez ohľadu na predchádzajúce záväzky.

Kudalostiam prebiehajúcim v severokórejskom okolí a rozhodnutiam BR OSN je potrebné doplniť analýzu súčasnej vnútro politickej situácie v KĽDR. Severokórejský režim prechádza približne od augusta 2008 procesom transferu moci z otca na syna. Náhla smrť drahého vodcu v decembri 2011 zastihla KĽDR na začiatku generáčnej výmeny. Napriek tomu, že kult osobnosti Kim Čong-una bol pomerne intenzívne budovaný od roku 2009, kedy sa o jeho osobe ako o nástupcovi začalo otvorene hovoriť v médiách, medzi politikmi ale i analytikmi, je otázne do akej miery sa celej skupine poverenej transferom podarilo získať podporu širších vládnych kruhov a iných dôležitých skupín severokórejskej elity. Keďže Severná Kórea je tradičnou konfuciánskou spoločnosťou, kde vek zohráva významnú úlohu pri akýchkoľvek vzťahoch, následník, ktorý nemal ani 30 rokov, nemusel byť akceptovaný ostatnými členmi elity bez problémov. Nakoniec k podobnej situácii došlo počas postupného budovania Kim Čong-ilovho nástupníctva ešte v 80. rokoch. Kim II. si však svoju pozíciu nakoniec upevnil množstvom čistiek a absolútnou kontrolou ktorú uplatňoval počas svojej vlády. Hovorí sa o tom, že Kim kontroloval všetky frakcie a skupiny, ktoré tvoria vládnu elitu prostredníctvom siete osobných informátorov a pocitu strachu, ktorý vo svojom okolí vytvoril. Z toho dôvodu sa ku koncu jeho života objavovali diskusie

⁷ Bolo to hlavne po druhom jadrovom teste

o tom, či bude takto vybudovaný systém možné udržať po jeho smrti.

Kim Čong-un bol ešte počas otcovho života povýšený do funkcie štvorhviezdičkového generála a na pozíciu Komisie obrany v rámci strany. Po Kim Čong-ilovej smrti sa stal predsedom Komisie národnej obrany, ktorá je podľa ústavy z roku 2009⁸ najvyšším orgánom rozhodujúcim o obrane národa a jeho predseda je najvyšším vodcom KĽDR. Napriek inštitucionalizácii svojej moci je otázne, či Kim Čong-un predstavuje reálnu autoritu, alebo je len symbolom a reálne rozhodnutia robia iní. V tejto súvislosti sa na začiatku tohto roka objavili názory, že človekom ktorý ma vo svojich rukách reálnu moc, je Kimov strýko, Čang Song-täk.

V tejto situácii je preto posledné rozhodnutia možné vnímať ako snahu Kim Čong-una prezentovať sám seba ako rozhodného vodcu, ktorý bude schopný brániť svoj národ všetkými prostriedkami, ktoré má k dispozícii, teda aj raketami a jadrovými náložami.

Záver

Napriek nejasnej vnútro politickej situácii a agresívnym vyjadreniam severokórejského vedenia je len málo pravdepodobné, že KĽDR skutočne disponuje raketami, ktoré by boli schopné zasiahnuť územie USA. Okrem už spomínaného decembrového testu sa všetky predchádzajúce skončili po pár sekundách zrútením rakety. Ostatné rakety,

POLICY PAPER

krátkeho a stredného doletu⁹, i keď schopné letu a zásahu, nie sú spôsobilé niesť jadrovú hlavicu. A navyše neexistujú dôkazy, že KĽDR má technológiu na to, aby svoje rakety vyzbrojila jadrovými a stabilnými náložami. Z toho dôvodu je možné tvrdiť, že vyjadrenia režimu sú orientované nielen zahraničným, ale hlavne vnútorným divákom a ich cieľom je posilnenie stability režimu mladého vodcu. Ak v KĽDR prebieha vnútorný boj o moc, je možné, že táto kríza posilní postavenie Kim Čong-una a získa mu podporu armády, ktorá je v režime politiky *songun* nevyhnutná. V konečnom dôsledku aj potopenie Čonanu a ostreľovanie Yongpchonju je považované za súčasť Kim Čong-unovho potvrdenia na pozícii nástupcu s podporou armády.

Čo sa týka externých dopadov súčasnej krízy, napriek vyjadreniam Číny, USA i Ruska o podpore denuklearizácie Severnej Kórey, je nepravdepodobné, že by bol tento scenár naplnený. KĽDR nebude ochotná vzdať sa svojho jadrového programu aj z toho dôvodu, ako dopadol štát, ktorý sa vzdal vlastného jadrového programu naposledy¹⁰, ktorým bola Kaddáfího Líbya. To, čo je momentálne nevyhnutné v prípade Severnej Kórey, je dostať jej program pod medzinárodnú kontrolu, priviesť ju k rokovaniu a orientovať sa na postupné ekonomické reformy.

Autorka pôsobí ako odborná asistentka na Katedre bezpečnostných štúdií na Fakulte

⁹ Rakety Musudanri, ktoré KĽDR rozmiestnila na svojom východnom pobreží v posledných dňoch nikdy neboli testované.

¹⁰ Líbya sa vzdala svojho jadrového programu v roku 2003, k ostatným štátom ktoré rozvíjali jadrový program a nakoniec ho zastavili patrí aj Južná Afrika, Brazília, ale aj Južná Kórea, alebo Taiwan.

⁸ Anglický preklad ústavy je k dispozícii online: <http://asiamatters.blogspot.sk/2009/10/north-korean-constitution-april-2009.html>

POLICY PAPER

politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici. Vo svojom výskume sa zameriava na problematiku politického a bezpečnostného vývoja v severovýchodnej Ázii ako i na teórie medzinárodných vzťahov